

РЕЦЕНЗІЯ

доцента кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України, кандидата юридичних наук, доцента **КАНАРИК Юлії Сергіївни** на дисертацію **ПРИЗА Олександра Олександровича** на тему: **«Право довірчої власності як спосіб забезпечення виконання цивільно-правових зобов'язань суб'єктів агробізнесу»**, подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» галузі знань 08 «Право»

Актуальність обраної теми дослідження. Актуальність теми дисертаційного дослідження не викликає сумнівів та зумовлена необхідністю подальшого вдосконалення правових механізмів забезпечення виконання зобов'язань в умовах розвитку ринкових відносин та трансформації аграрного сектору економіки України. Сучасний агробізнес потребує ефективних правових інструментів, здатних забезпечити належний баланс інтересів кредиторів і боржників, мінімізувати ризики невиконання договірних зобов'язань та сприяти підвищенню інвестиційної привабливості аграрної сфери.

Особливої актуальності досліджувана проблематика набуває в умовах воєнного стану, коли питання кредитування суб'єктів агробізнесу та належного забезпечення виконання їхніх зобов'язань мають важливе значення для підтримання стабільності аграрного сектору.

Важливого наукового та практичного значення набуває дослідження у зв'язку із запровадженням у національне законодавство інституту довірчої власності як нового речово-правового способу забезпечення виконання зобов'язань, правова природа, особливості застосування та механізми реалізації якого залишаються недостатньо дослідженими як у правовій доктрині, так і у правозастосовній практиці.

У цьому контексті звернення автора до комплексного дослідження теоретичних і практичних аспектів функціонування довірчої власності як способу забезпечення виконання зобов'язань суб'єктів агробізнесу є своєчасним, обґрунтованим та таким, що відповідає сучасним потребам розвитку цивільного, земельного та аграрного права України.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до п. 1.14 Пріоритетних напрямів фундаментальних та прикладних наукових досліджень у галузі права Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки від 26.03.2021 р. № 12-21, а також згідно з тематикою наукових досліджень Національного університету біоресурсів і природокористування України, зокрема темою «Актуальні питання приватно-правового регулювання в Україні» (державний реєстраційний номер 0119U103923).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. З огляду на відсутність комплексних загальнотеоретичних досліджень довірчої власності як способу забезпечення виконання зобов'язання через призму

господарської діяльності суб'єктів агробізнесу, рецензована дисертація має високий рівень новизни. Викладені в дисертації наукові твердження, висновки та рекомендації належним чином підтверджені автором, є результатом акумульованих наукових ідей, поглядів провідних науковців та положень чинного цивільного та земельного законодавства України. Високий ступінь наукової обґрунтованості результатів дисертації забезпечено завдяки використанню широкого та різноманітного спектру загальнонаукових та спеціально-юридичних методів дослідження, зокрема, діалектичний – застосовано для забезпечення дослідження, аналізу та обґрунтування основоположних правових категорій, що використовувалися при проведенні дисертаційного дослідження (розділи 1, 2, 3); формально-юридичний – застосовувався для дослідження і визначення змістовного наповнення норм права шляхом використання логічних інструментів та прийомів, оснований на законах формальної логіки (розділ 1, 2, 3); порівняльно-правовий – використовувався з метою порівняння різних форм довірчої власності, а саме трасту, довірчої власності як способу забезпечення виконання зобов'язання та довірчої власності за договором про управління майном (розділ 1); систематизації – використовувався з метою формування практичних рекомендацій щодо оптимізації логіки викладу нормативних положень про довірку власність в межах Цивільного кодексу України та Земельного кодексу України, а також з метою узагальнення доктринальних та нормативних джерел згідно з темою дисертаційного дослідження (розділ 1, 2, 3); аналізу та синтезу – використовувався для формування логічних умовиводів у процесі обґрунтування позицій автора та критичних висновків щодо окремих положень науково-практичного характеру (розділ 1, 2, 3); метод абстрагування – застосовувався з метою виокремлення суттєвих та змістовних аспектів проблематики правового регулювання довірчої забезпечувальної власності (розділ 1, 2, 3); метод критичного аналізу – застосовувався з метою формування критичного бачення автора з приводу стану правового регулювання довірчої власності як способу забезпечення виконання зобов'язання, а також виокремлення ключових векторів удосконалення виявлених недоліків (розділ 1, 2, 3); метод тлумачення норм права – застосовувався з метою здійснення аналізу правових норм та визначення їх змістовного наповнення для встановлення проблемних питань та формування системи висновків науково-практичного характеру щодо особливостей правозастосування (розділ 1, 2, 3).

Метою дисертаційного дослідження є комплексний теоретико-правовий аналіз довірчої власності як способу забезпечення виконання зобов'язання суб'єктів агробізнесу на основі чинного цивільного та земельного законодавства України, а також формування загальнотеоретичних підходів та рекомендацій науково-практичного характеру щодо удосконалення правового регулювання інституту довірчої забезпечувальної власності для забезпечення ефективності механізму функціонування суб'єктів агробізнесу.

Структура дисертації відповідає поставленій меті та завданням наукового дослідження, обґрунтовується особливостями предмета й об'єкта дисертаційного дослідження й включає в себе анотацію, список опублікованих праць за темою дисертації, вступ, три розділи, що містять дев'ять підрозділів, висновки до кожного розділу, а також загальні висновки, список використаних джерел. Отримані результати дослідження засвідчують належний рівень виконання поставлених наукових завдань, здатність здобувача до самостійного наукового пошуку, критичного аналізу наукових джерел та коректного застосування методології наукового дослідження.

Вступ містить визначення й обґрунтування актуальності теми дослідження; зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями, науковими програмами, планами, темами; визначення мети і завдань дослідження, предмета й об'єкта дослідження, його методів; обґрунтування наукової новизни отриманих результатів; практичне значення отриманих результатів; відомості про публікації та апробацію результатів дослідження.

У першому розділі **«Загальнотеоретичні засади довірчої власності як способу забезпечення виконання зобов'язання суб'єктів агробізнесу»** автором досліджено теоретико-правові основи інституту довірчої забезпечувальної власності та здійснено спробу розкрити її правову природу як особливого способу забезпечення виконання зобов'язань. Значну увагу приділено історико-правовим аспектам становлення та розвитку інституту довірчої власності, що дало змогу простежити еволюцію відповідних правових конструкцій та визначити передумови їх сучасного нормативного закріплення. Крім того, у розділі проаналізовано зарубіжний досвід правового регулювання довірчої власності, що сприяло виявленню особливостей функціонування цього інституту в різних правових системах та формуванню пропозицій щодо вдосконалення національного законодавства у досліджуваній сфері.

У другому розділі **«Правове регулювання довірчої власності як способу забезпечення виконання зобов'язання суб'єктів агробізнесу за законодавством України»** здійснено комплексний аналіз нормативно-правових засад функціонування інституту довірчої власності у сфері агробізнесу. Особливу увагу приділено дослідженню правового статусу суб'єктів агробізнесу як сторін договору про встановлення довірчої власності, зокрема їхнім правам, обов'язкам та особливостям реалізації відповідних правомочностей. У розділі ґрунтовно проаналізовано договір про встановлення довірчої власності як елемент механізму забезпечення виконання зобов'язань, а також обґрунтовано висновок про речово-правову природу забезпечувальної довірчої власності, що зумовлює можливість захисту майнових інтересів кредитора шляхом звернення стягнення на об'єкт довірчої власності. Важливе місце у структурі розділу посідає дослідження правового механізму задоволення майнових

вимог довірчого власника у разі неналежного виконання або невиконання забезпеченого зобов'язання довірчим засновником.

У третьому розділі **«Особливості використання інституту довірчої власності як способу забезпечення виконання зобов'язання суб'єктів агробізнесу»** автором досліджено специфіку застосування інституту довірчої власності у сфері аграрних правовідносин. Основну увагу зосереджено на аналізі земельної ділянки як особливого об'єкта довірчої власності, правовий режим якого зумовлює низку особливостей використання відповідного забезпечувального механізму. У межах розділу обґрунтовано висновок про те, що довірча забезпечувальна власність на земельні ділянки може виступати ефективним правовим інструментом забезпечення виконання зобов'язань та захисту майнових інтересів кредиторів у разі порушення боржником умов основного зобов'язання. Водночас автором досліджено значення інституту довірчої власності для забезпечення стабільного функціонування суб'єктів агробізнесу та визначено концептуальні напрями вдосконалення законодавства України у сфері правового регулювання довірчої власності як способу забезпечення виконання зобов'язань у аграрному секторі економіки.

У **висновках** здійснено ґрунтовний аналіз як цивільного та земельного законодавства України, так і наукової літератури щодо обраної теми. Додатково робота супроводжується аналізом матеріалів судової практики та іноземного законодавства. Висновки дисертації містять важливі теоретичні та практичні положення щодо вдосконалення правового регулювання довірчої власності як способу забезпечення виконання зобов'язань суб'єктів агробізнесу.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання. Результати дисертаційного дослідження мають належне теоретичне та практичне значення. Сформульовані автором доктринальні положення, наукові висновки, пропозиції та рекомендації можуть бути використані у науково-дослідній діяльності для подальшого розвитку дослідження проблематики використання довірчої власності як способу забезпечення виконання зобов'язання у сфері агробізнесу. Практичне значення роботи полягає також у можливості використання її результатів у правотворчій діяльності з метою вдосконалення цивільного та земельного законодавства України в частині правового регулювання довірчої власності. Окремі положення дослідження можуть бути враховані у правозастосовній практиці під час вирішення питань, пов'язаних із використанням довірчої власності як забезпечувального механізму суб'єктами агробізнесу. Крім того, результати дослідження можуть бути використані у навчальному процесі під час викладання дисциплін «Цивільне право України», «Земельне право України», «Аграрне право України», а також з метою підготовки підручників, навчальних посібників, практикумів та іншої додаткової навчальної та наукової літератури для студентів, аспірантів, докторантів та викладачів.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження викладено у 7 наукових працях, з яких 3 статті у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, 4 тези наукових доповідей. Публікації чітко та цілком відображають основні наукові положення та досягнення проведеного дисертаційного дослідження.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Дисертаційне дослідження є самостійною кваліфікаційною науковою працею, виконаною на належному теоретичному та методологічному рівнях. Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані автором, характеризуються достатнім ступенем обґрунтованості та виносяться на публічний захист. Використані у роботі наукові джерела, ідеї та результати досліджень інших авторів мають посилання на відповідні джерела. У роботі відсутнє привласнення чужих ідей, результатів або слів без оформлення належного цитування. Таким чином, у дисертаційному дослідженні Приза Олександра Олександровича на тему: «Право довірчої власності як спосіб забезпечення виконання цивільно-правових зобов'язань суб'єктів агробізнесу» відсутні порушення академічної доброчесності.

Питання для дискусійного обговорення та недоліки дисертації щодо її змісту та оформлення:

1. У пункті 7 положень наукової новизни рівня «Вперше» здобувачем серед підстав припинення довірчої власності визначено нікчемність договору про встановлення довірчої власності або визнання такого договору недійсним. Водночас потребує додаткової аргументації зазначене положення в частині визначення підстав нікчемності чи недійсності договору про встановлення довірчої власності, оскільки у дисертаційному дослідженні відсутнє належне обґрунтування критеріїв та юридичних фактів, які можуть зумовлювати застосування відповідних правових наслідків. У зв'язку з цим наведене положення потребує подальшої деталізації та уточнення.

2. У пункті 3 положень наукової новизни рівня «Удосконалено» здобувачем використано правову конструкцію «функціональний перехід права власності». Водночас потребує додаткової аргументації зазначений підхід, оскільки у тексті дисертації не наведено достатнього розкриття змісту цієї конструкції, її характерних ознак та місця в системі цивільно-правових категорій. У зв'язку з цим доцільним видається більш детальне обґрунтування та уточнення запропонованого положення.

3. Здобувач доходить висновку про вторинний похідний характер довірчої забезпечувальної власності, але водночас визначає її неакцесорний характер, що означає незалежність від первинного зобов'язання. Потребує уточнення позиція здобувача з метою

уникнення порушень правил формальної логіки в ході формування положень дисертаційного дослідження та уникнення внутрішніх суперечностей.

4. Потребує додаткового обґрунтування висновків щодо пріоритетності використання суб'єктами агробізнесу довірчої забезпечувальної власності та її переваги порівняно з іншими традиційними способами забезпечення виконання зобов'язань.

5. У межах дисертаційного дослідження сформовано значну кількість ґрунтовних висновків за результатами окремих розділів, так і в загальних висновках роботи. Для оптимізації викладу положень дисертаційного дослідження вбачається необхідність скорочення кількості висновків або об'єднання їх в групи за змістовною близькістю.

Загальний висновок та оцінка дисертації. Зміст роботи відображає основні положення дисертації. Дисертаційне дослідження не містить порушень академічної доброчесності. Результати наукової роботи повно викладені в опублікованих здобувачем наукових публікаціях. Особливо відзначаємо значну цінність та актуальність рецензованої наукової праці, її академічне й прикладне значення.

Отже, дисертація на тему: «Право довірчої власності як спосіб забезпечення виконання цивільно-правових зобов'язань суб'єктів агробізнесу» відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, а її автор Приз Олександр Олександрович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» галузі знань 08 «Право».

Рецензент доцент кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України, кандидат юридичних наук, доцент Юлія КАНАРИК